

ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО
Кафедра клінічної фармації, фармакотерапії та медичної стандартизації

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Перший проректор з науково-педагогічної
роботи Львівського національного медичного
університету імені Данила Галицького
член. кор. НАМН, проф. Гжегоцький М.Р.

« _____ » _____ 2015 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ З
ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ТА ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ОПІКИ**

Спеціальність 7.12020102 «Клінічна фармація»
Факультет Фармацевтичний, курс 5

Обговорено та ухвалено на засіданні
кафедри клінічної фармації,
фармакотерапії та медичної
стандартизації
Протокол № 1 від 31.08.2015 р.
Завідувач кафедри
проф. Зіменковський А.Б.

Затверджено
профільною методичною комісією
з профільних фармацевтичних
дисциплін
Протокол № 3 від 31.08.2015 р.
Голова профільної методичної комісії
проф. Громовик Б.П.

Львів – 2015

Робочу програму виробничої практики з фармацевтичної інформації та фармацевтичної опіки для студентів 5 курсу фармацевтичного факультету ЛНМУ імені Данила Галицького за спеціальністю 7.12020102 «Клінічна фармація» очної форми навчання опрацювали:

доктор медичних наук,
кандидат фармацевтичних наук,
кандидат фармацевтичних наук,
кандидат фармацевтичних наук,
кандидат фармацевтичних наук,

проф. А.Б. ЗІМЕНКОВСЬКИЙ
доц. О.І. ЛОПАТИНСЬКА
доц. Т.Б. РИВАК
ас. О.Ю. ГОРОДНИЧА
ас. Ю.С. НАСТЮХА

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Фармацевтична опіка для клінічного провізора є інструментом реалізації його завдань, визначених щоденними функціональними обов'язками. Здійснюється фармацевтична опіка шляхом комплексної програми співпраці клінічного провізора з лікарем, провізором, іншим медичним та фармацевтичним персоналом, пацієнтом, його рідними та близькими, іншими зацікавленими в проблемі особами протягом усього періоду фармакотерапії, починаючи від моменту призначення лікарських засобів (ЛЗ) (у закладах охорони здоров'я (ЗОЗ) стаціонарного чи амбулаторного типу) чи відпуску з аптек до повного закінчення їх дії. Однак, наданню фахової фармацевтичної опіки передують збір, систематизація, аналіз, уточнення інформації в кожному конкретному клінічному випадку. Її алгоритм формується на коректних запитаннях і вичерпних відповідях, базується на результатах порівняння типової (дійсної чи існуючої) і належної практики призначень ЛЗ, даних доказової медицини з авторитетних джерел інформації. Таким чином, надання належної фармацевтичної опіки потребує навичок пошуку та аналізу достовірних даних щодо раціонального застосування ЛЗ, виявлення, вирішення та попередження ліко-пов'язаних проблем, комунікації з іншими учасниками медикаментозного процесу, визначення та оцінки лікової поведінки пацієнта і застосування засобів впливу на неї тощо.

Для підготовки студентів-клінічних провізорів до майбутньої професійної діяльності шляхом поглиблення їх фахових знань та удосконалення професійних навичок за означеними напрямками, навчальним планом передбачена виробнича практика з фармацевтичної інформації та фармацевтичної опіки, що, враховуючи можливості працевлаштування клінічних провізорів, проводиться як в умовах ЗОЗ стаціонарного типу, так і в умовах аптек.

Виробнича практика з фармацевтичної інформації та фармацевтичної опіки:

а) базується на вивченні студентами медичної біології, паразитології та генетики; анатомії людини та основ гістології; фізіології; патологічної фізіології з основами патологічної анатомії; мікробіології, вірусології та імунології; гігієни з основами епідеміології; основ клінічної медицини; лабораторної та функціональної діагностики; клінічної біохімії; загальної фармакокінетики; біофармації; фармакології; клінічної фармакології; фармакогенетики; фармакотерапії; організації та економіки у фармації; фармацевтичного менеджменту та маркетингу; медичного та фармацевтичного товарознавства; основ медичної стандартизації; основ організації охорони здоров'я та страхової медицини; фармакоеконіки; інформаційних технологій у фармації; фармацевтичної опіки та інтегрується з цими дисциплінами;

б) формує практичні навички, зокрема пошуку та аналізу достовірних даних щодо раціонального застосування ЛЗ, виявлення, вирішення та попередження ліко-пов'язаних проблем, комунікації з іншими учасниками медикаментозного процесу, визначення, оцінки лікової поведінки пацієнта та застосування засобів впливу на неї тощо;

в) є підготовкою студента-клінічного провізора до реалізації майбутніх професійних обов'язків шляхом надання фармацевтичної опіки.

Структура виробничої практики з фармацевтичної інформації та фармацевтичної опіки

Назва практики	Кількість тижнів	Всього кредитів / годин	Вид контролю
Виробнича практика з фармацевтичної інформації та фармацевтичної опіки	3	4,5 кредитів /135 год.	Диференційований залік

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ПРАКТИКИ

Мета виробничої практики з фармацевтичної інформації та фармацевтичної опіки: закріплення теоретичних знань та вдосконалення практичних навичок надання фахової фармацевтичної опіки.

За підсумками проходження практики студент повинен

знати:

- організаційно-методичні засади створення та діяльності клініко-фармацевтичної служби у ЗОЗ, зокрема аптеках, України;
- принципи організації роботи клінічного провізора в умовах ЗОЗ стаціонарного типу та аптек;
- принципи доказової медицини;
- класифікацію ліко-пов'язаних проблем, методологію виявлення, принципи їх вирішення, попередження;
- принципи збору анамнезу хвороби, життя, медикаментозного анамнезу;
- основи медичної етики та деонтології;
- алгоритми фармацевтичної опіки пацієнтів при відпуску безрецептурних ЛЗ для симптоматичного лікування поширених порушень стану здоров'я відповідно до протоколів провізора (фармацевта);
- принципи фармацевтичної опіки пацієнтів із особливими потребами;
- організацію інформаційно-методичного забезпечення в умовах ЗОЗ стаціонарного типу та аптек;
- правила охорони праці та техніки безпеки;

вміти:

- здійснювати пошук та аналіз достовірних даних щодо раціонального

- застосування ЛЗ;
- збирати медикаментозний анамнез, реанамнез;
 - виявляти, вирішувати та попереджувати ліко-пов'язані проблеми;
 - налагоджувати співпрацю з іншими учасниками медикаментозного процесу;
 - визначати та оцінювати складові лікової поведінки пацієнта та застосовувати засоби впливу на них;
 - виконувати правила охорони праці та техніки безпеки.

3. ЗМІСТ ПРАКТИКИ

Виробнича практика з фармацевтичної інформації та фармацевтичної опіки полягає у закріпленні знань та набутті професійних навичок необхідних для надання фармацевтичної опіки, орієнтованої на учасників медикаментозного процесу.

Тематичний план виробничої практики з фармацевтичної інформації та фармацевтичної опіки

№з/п	Зміст виконаної роботи	Кількість днів (годин)
1.	Проведення оцінки фармакотерапії за письмовими лікарськими призначеннями, що надходять в аптеку (аналіз доцільності призначення ЛЗ, коректності дозування, шляху введення та тривалості застосування ліків, виявлення випадків призначення протипоказаних ЛЗ тощо). Формування та надання елементів фармацевтичної опіки, скерованої на пацієнта за результатами аналізу письмових лікарських призначень, що надходять в аптеку.	5 (30)
2.	Проведення оцінки фармакотерапії за листками лікарських призначень (аналіз доцільності призначення ЛЗ, коректності дозування, шляху введення та тривалості застосування ліків, виявлення випадків призначення протипоказаних ЛЗ тощо). Формування та надання елементів фармацевтичної опіки, скерованої на пацієнта, лікаря та середній медичний персонал за результатами аналізу листків лікарських призначень. Підсумковий контроль.	10 (58+2)
	Всього	15 (90)

Загальна частина практики включає:

- ознайомлення зі структурою та принципами роботи ЗОЗ стаціонарного типу та аптек;
- ознайомлення з організацією роботи клінічного провізора у ЗОЗ стаціонарного типу та аптеці;
- набуття навичок пошуку даних доказової медицини;
- засвоєння принципів виявлення, вирішення та попередження лікопов'язаних проблем;
- засвоєння принципів індивідуального підходу до кожного пацієнта з урахуванням вікового критерію, важкості захворювання та особливих потреб;
- набуття навичок опитування пацієнта та збору анамнезу (захворювання, життя, медикаментозного анамнезу);
- засвоєння принципів фармацевтичної опіки;
- засвоєння основних принципів комунікації, медичної деонтології, етичних норм поведінки у взаєминах клінічного провізора та відвідувача аптеки, провізора, пацієнта, лікаря, медичної сестри тощо.

Спеціальна частина виробничої практики з фармацевтичної інформації та фармацевтичної опіки включає:

індивідуальне завдання, що складається з 2 частин:

1) оцінки фармакотерапії за письмовими лікарськими призначеннями, що надходять в аптеку та надання фармацевтичної опіки на основі отриманих результатів;

2) оцінки фармакотерапії за листками лікарських призначень у ЗОЗ стаціонарного тип та надання фармацевтичної опіки на основі отриманих результатів.

Безпосередні керівники від баз практики (аптека, ЗОЗ стаціонарного типу) перевіряють практичні навички та уміння студента згідно з зазначеним нижче переліком та оцінюють проведену студентом роботу відповідно до ранжованої шкали балів – від 0 до 6 балів.

Критерії оцінювання практичних навичок студента:

- «6 балів» – завдання повністю виконане;
- «4,8 бали» – завдання виконане з помилкою, яку студент зміг виправити самостійно;
- «3,6 бали» – завдання виконане з помилкою, яку студент не зміг виправити (помилку виправив керівник практики);
- «0 балів» – завдання не виконане.

№ з/п	Назва уміння, практичної навички	Оцінка у балах			
Аптека					
1.	Пошук даних доказової медицини у доступних інформаційних потоках.	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів
2.	Аналіз достовірних даних щодо раціонального застосування ЛЗ.	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів
3.	Виявлення випадків призначення некоректної лікової форми ЛЗ у письмових лікарських призначеннях, що надходять в аптеку.	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів
4.	Виявлення випадків призначення протипоказаних ЛЗ у письмових лікарських призначеннях, що надходять в аптеку.	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів
5.	Виявлення потенційних лікових взаємодій у письмових лікарських призначеннях, що надходять в аптеку.	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів
6.	Виявлення невідповідного дозування ЛЗ у письмових лікарських призначеннях, що надходять в аптеку.	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів
7.	Ідентифікація ускладнень фармакотерапії у пацієнтів та інформування про випадки побічних реакцій ЛЗ методом спонтанних повідомлень.	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів
8.	Підготовка інформаційно-методичних матеріалів з питань раціональної та безпечної фармакотерапії.	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів
9.	Вирішення виявлених існуючих та потенційних ліко-пов'язаних проблем шляхом надання фармацевтичної опіки, скерованої на пацієнта.	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів
10.	Вміння формулювати висновок щодо раціональності фармакотерапії за результатами аналізу письмових лікарських призначень, що надходять в аптеку.	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів
ЗОЗ стаціонарного типу					
11.	Виявлення потенційних взаємодій між ЛЗ, що призначені у листках лікарських призначень.	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів
12.	Визначення коректності дозування та тривалості	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів

	застосування ЛЗ у листках лікарських призначень з урахуванням віку пацієнтів, основної та супутньої патології.	
13.	Визначення коректності шляху введення ЛЗ у листках лікарських призначень.	☐ 0 балів ☐ 3,6 бали ☐ 4,8 бали ☐ 6 балів
14.	Встановлення раціональності застосування ЛЗ у листках лікарських призначень з огляду на діяльність формулярної системи.	☐ 0 балів ☐ 3,6 бали ☐ 4,8 бали ☐ 6 балів
15.	Встановлення доцільності призначення ЛЗ у листках лікарських призначень.	☐ 0 балів ☐ 3,6 бали ☐ 4,8 бали ☐ 6 балів
16.	Встановлення випадків одночасного застосування ЛЗ, що належать до 1 фармакотерапевтичної групи ліків або містять аналогічну діючу речовину у листках лікарських призначень.	☐ 0 балів ☐ 3,6 бали ☐ 4,8 бали ☐ 6 балів
17.	Вирішення виявлених існуючих та потенційних ліко-пов'язаних проблем шляхом надання фармацевтичної опіки, скерованої на лікаря.	☐ 0 балів ☐ 3,6 бали ☐ 4,8 бали ☐ 6 балів
18.	Вирішення виявлених існуючих та потенційних ліко-пов'язаних проблем шляхом надання фармацевтичної опіки, скерованої на середній медичний персонал.	☐ 0 балів ☐ 3,6 бали ☐ 4,8 бали ☐ 6 балів
19.	Вирішення виявлених існуючих та потенційних ліко-пов'язаних проблем шляхом надання фармацевтичної опіки, скерованої на пацієнта.	☐ 0 балів ☐ 3,6 бали ☐ 4,8 бали ☐ 6 балів
20.	Вміння формулювати висновок щодо раціональності фармакотерапії за результатами аналізу листків лікарських призначень.	☐ 0 балів ☐ 3,6 бали ☐ 4,8 бали ☐ 6 балів

За виконання практичних навичок, які перевіряються безпосередніми керівниками від баз практики (аптека, ЗОЗ стаціонарного типу), студент може отримати від 72 до 120 балів.

Мінімальна кількість балів для допуску студента до підсумкового контролю – 72 бали.

4. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Виконання практичних навичок щоденно перевіряє безпосередній керівник практики від бази, візує їх виконання у щоденнику практики студента та оцінює відповідно до ранжованої шкали (див. пункт 3 Програми «Зміст практики»). Керівник практики від Університету систематично здійснює контроль ведення щоденників студентами.

Оцінка за практику складається з суми балів за виконання студентом практичних навичок, які перевіряються безпосередніми керівниками від баз практики (**мінімум – 72 бали, максимум – 120 балів**) та балів за підсумковий контроль, що виставляються при проведенні диференційованого заліку (**мінімум – 50 балів, максимум – 80 балів**).

Бали незалежно конвертуються як в шкалу ECTS, так і в 4-х бальну. Бали студентів ранжуються за шкалою ECTS наступним чином:

Оцінка ECTS	Статистичний показник
A	Найкращі 10% студентів
B	Наступні 25% студентів
C	Наступні 30% студентів
D	Наступні 25% студентів
E	Останні 10%

Бали з виробничої практики з фармацевтичної інформації та фармацевтичної опіки для студентів, які успішно виконали програму, конвертуються у традиційну 4-х бальну шкалу за абсолютними критеріями:

Бали з дисципліни	Оцінка за 4-х бальною шкалою
170-200	5
140-169	4
139-122	3
<122	2

5. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ (ДИФЕРЕНЦІЙОВАНИЙ ЗАЛІК)

1. Предмет і завдання фармацевтичної опіки, її концепція.
2. Доказова фармацевтична опіка.
3. Організаційно-методичні засади створення та діяльності клініко-фармацевтичної служби у ЗОЗ стаціонарного типу та в аптеках України.
4. Принципи фахової комунікації при наданні фармацевтичної опіки.
5. Етико-деонтологічні та соціально-психологічні аспекти фармацевтичної опіки.
6. Алгоритм збору анамнезу хвороби, життя та медикаментозного анамнезу.

7. Оцінка ефективності та безпеки використання ЛЗ у клінічній та амбулаторній практиці, їх зв'язок з фармацевтичною опікою.
8. Інформаційно-методичне забезпечення в умовах ЗОЗ стаціонарного типу та аптек.
9. Формат клініко-фармацевтичного повідомлення як засіб надання фармацевтичної опіки.
10. Професійна діяльність клінічного провізора з виявлення побічних реакцій ЛЗ та інформування про них методом спонтанних повідомлень.
11. Ліко-пов'язані проблеми та медикаментозні помилки як підгрунття формування елементів фармацевтичної опіки.
12. Фармацевтична опіка у раціональній фармакотерапії основних та супутніх захворювань.
13. Фармацевтична опіка при відпуску безрецептурних ЛЗ. Роль фармацевтичної опіки у забезпеченні відповідального самолікування.
14. Фармацевтична опіка при лікуванні захворювань серцево-судинної системи (ішемічна хвороба серця, артеріальна гіпертензія, аритмії).
15. Фармацевтична опіка хворих на цукровий діабет 1 та 2 типів. Роль клінічного провізора у забезпеченні немедикаментозних заходів, що впливають на результат лікування.
16. Фармацевтична опіка хворих на бронхіальну астму та інші бронхообструктивні захворювання легень. Участь клінічного провізора у фармакотерапії та профілактиці рецидивів захворювання.
17. Фармацевтична опіка хворих з пептичною виразкою шлунка та 12-типалої кишки. Участь клінічного провізора у фармакотерапії та профілактиці рецидивів захворювання.
18. Фармацевтична опіка хворих на гепатит, патологію жовчних шляхів, панкреатит, коліт. Участь клінічного провізора у фармакотерапії та профілактиці рецидивів захворювання.
19. Фармацевтична опіка хворих на цистит, сечокам'яну хворобу, пієло- та гломерулонефрити.
20. Фармацевтична опіка при лікуванні аутоімунних захворювань (ревматизму, системного червоного вовчака, склеродермії, ревматоїдного поліартриту). Участь клінічного провізора у забезпеченні ефективної та безпечної фармакотерапії.
21. Фармацевтична опіка хворих на ішемічний інсульт, церебросклероз та цереброваскулярну недостатність.
22. Фармацевтична опіка при лікуванні невритів, епілепсії, паркінсонізму, депресії, психозів.
23. Фармацевтична опіка при лікуванні дерматологічних захворювань. Клініко-фармацевтичний підхід до використання ЛЗ для фармакотерапії алергічних захворювань.
24. Фармацевтична опіка при відпуску та застосуванні вітамінів, мінералів та полівітамінних засобів.
25. Фармацевтична опіка при застосуванні засобів контрацепції.

26. Оцінка ефективності та безпеки використання ЛЗ у період вагітності та лактації. Роль фармацевтичної опіки у раціоналізації фармакотерапії вагітних.
27. Оцінка ефективності та безпеки використання ЛЗ у педіатрії. Участь клінічного провізора у наданні фармацевтичної опіки медичному персоналу і особам, які доглядають та виховують дітей.
28. Оцінка ефективності та безпеки використання ЛЗ у геріатрії. Роль фармацевтичної опіки у раціоналізації фармакотерапії хворих похилого віку.
29. Фармацевтична опіка осіб із шкідливими звичками (зловживання алкоголем, нікотинова залежність).
30. Фармацевтична опіка осіб з надлишковою масою тіла.
31. Принципи фармацевтичної опіки пацієнтів із особливими потребами.

6. ЗРАЗОК ЩОДЕННИКА ПРАКТИКИ, МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Щоденник з виробничої практики з фармацевтичної інформації та фармацевтичної опіки є офіційним документом, який відображає щоденну роботу студента, її характер та обсяг.

У щоденнику студенти наводять результати індивідуального завдання, що складається з 2 частин.

Перша частина індивідуального завдання полягає у проведенні оцінки фармакотерапії за 3 письмовими лікарськими призначеннями, що надходять в аптеку, яку студент здійснює через ідентифікацію лікопов'язаних проблем (drug-related problems, DRPs) у кілька етапів:

1) Опрацювання таблиці (зразок див. табл. 1), в яку переносяться усі ЛЗ із письмового лікарського призначення, що надходить в аптеку.

Таблиця 1

Перелік ліків, наведених у письмовому лікарському призначенні, що надходить в аптеку для фармакотерапії (вказується назва захворювання)

№ з/п	Торгова назва ЛЗ*	Фармакотерапевтична група ЛЗ (за АТС-класифікацією)**	Міжнародна непатентована назва ЛЗ**	Дозування ЛЗ*	Кількість виписаних таблеток, капсул, ампул ЛЗ тощо*
Таблетки, капсули*					
1.					
2. і т.д.					
Сироп, розчин для перорального застосування*					
..					
..					
Супозиторії (вагінальні, ректальні)*					
..					

Ампули, порошок для приготування розчину для ін'єкцій тощо*					
..					

Примітки: * - дані з письмового лікарського призначення, що надходить в аптеку;
 ** - відповідно до даних Державного реєстру ЛЗ України.

Фактично таблиця 1 повинна відтворити письмове лікарське призначення, що надходить в аптеку з тієї відмінністю, що ЛЗ та все, що з ними пов'язане, спеціально систематизується. Передусім проводиться систематизація ЛЗ за ліковою формою (таблетки, капсули, сиропи тощо). Це дозволить оцінити правильність вибору лікової форми ЛЗ для конкретного пацієнта, а також наявність випадків одночасного застосування ЛЗ у кількох лікових формах (наприклад, розчин для ін'єкцій та таблетки).

Після цього студент ідентифікує торгові найменування ліків. Для кожного ЛЗ наводить міжнародну непатентовану назву, вказує фармакотерапевтичну групу (для виявлення одночасного застосування ЛЗ із однаковим механізмом дії), дозування та кількість таблеток, капсул, ампул, флаконів тощо.

2) Наведення результатів оцінки фармакотерапії (зразок див. табл. 2) щодо коректності:

- дозування (правильність дозування ЛЗ відповідно до принципів належної практики призначень ліків);
- шляху введення ЛЗ (адекватно обраний шлях введення із врахуванням стану хворого, його віку та фізико-хімічних властивостей ЛЗ).

Також студент оцінює доцільність призначення ЛЗ (доцільно призначений ЛЗ маркується позначкою «+», недоцільно призначений позначкою «-»). Якщо випадок контроверсійний – ставиться «?»). За допомогою позначок «+» та «-» зазначається наявність або відсутність ЛЗ у чинному Державному формулярі ЛЗ.

При виявленні зауважень щодо дозування, шляху введення та доцільності призначення ліків студент у таблиці 2 наводить коментар.

Результати оцінки письмового лікарського призначення, що надходить в аптеку стосовно дозування та лікової форми ЛЗ, а також доцільності їх призначення

№ з/п	Торгова назва ЛЗ*	Фармакотерапевтична група ЛЗ (за АТС-класифікацією)**	Міжнародна непатентована назва ЛЗ**	Дозування ЛЗ*	Належне дозування ЛЗ**	Клініко-фармацевтична оцінка письмового лікарського призначення, що надходить в аптеку				
						Правильність дозування ЛЗ***	Коректність вибору лікової форми ЛЗ***	Коментар***	Доцільність призначення ЛЗ***	Наявність ЛЗ у чинному Державному формулярі ЛЗ****
Таблетки, капсули*										
1.										
2. і т.д.										
Сироп, розчин для перорального застосування*										
..										
..										
Супозиторії (вагінальні, ректальні) тощо*										
..										
..										

Примітки: * - дані з письмового лікарського призначення, що надходить в аптеку;
 ** - відповідно до даних Державного реєстру ЛЗ України;
 *** - результат клініко-фармацевтичної оцінки письмового лікарського призначення, що надходить в аптеку, проведеної студентом;
 **** - відповідно до чинного Державного формуляра ЛЗ.

3) Аналіз потенційних взаємодій між ЛЗ (зразок див. табл. 3). Студент використовуючи інформацію, наведену у рубриці інструкцій для медичного застосування ЛЗ «Взаємодія з іншими ліками» та «Несумісність» ідентифікує поєднання типу ЛЗ-ЛЗ, між якими можливі взаємодії; оцінює потенційний наслідок сумісного застосування кількох ЛЗ, коротко описує характер взаємодії – посилення, послаблення ефекту, несумісність ЛЗ тощо. У таблицю 3 заносить інформацію щодо доцільності взаємодії: якщо взаємодія корисна (доцільна) студент робить позначку «+», некорисна (недоцільна) «-», небезпечна (недопустима) «!».

Таблиця 3

Систематизація виявлених потенційних лікових взаємодій у письмовому лікарському призначенні, що надходить в аптеку

Торгова назва		Міжнародна непатентована назва		Коментар щодо можливого результату взаємодії****	Оцінка взаємодії****
ЛЗ №1*	ЛЗ №2*	ЛЗ №1**	ЛЗ №2**		

Примітки: * - дані з письмового лікарського призначення, що надходить в аптеку;
 ** - відповідно до даних Державного реєстру ЛЗ України;
 **** - результат клініко-фармацевтичної оцінки письмового лікарського призначення, що надходить в аптеку, проведеної студентом.

4) Аналіз випадків призначення ЛЗ, незважаючи на протипоказання.

5) Формулювання остаточного висновку стосовно раціональності фармакотерапії за результатами оцінки письмового лікарського призначення, що надходить в аптеку, та надання елементів фармацевтичної опіки, спрямованої на пацієнта, для підвищення якості та безпеки медикаментозного лікування.

Друга частина індивідуального завдання – це аналіз 3 реальних листків лікарських призначень, доступ до яких студент отримує у відділенні ЗОЗ стаціонарного типу. Аналіз листків лікарських призначень студент проводить через ідентифікацію ліко-пов'язаних проблем (drug-related problems, DRPs) використовуючи уніфіковану методику оцінки фармакотерапії, що включає кілька етапів:

1) Опрацювання таблиці (зразок див. табл. 4), в яку переносяться усі ЛЗ із листка лікарських призначень.

Таблиця 4

Перелік ЛЗ, що застосовуються для фармакотерапії (вказується назва захворювання) згідно з листком лікарських призначень

№ з/п	Торгова назва ЛЗ*	Фармакотерапевтична група ЛЗ (за АТС-класифікацією)**	Міжнародна непатентована назва ЛЗ**	Дозування ЛЗ*	Дійсна тривалість ФТ*
Пероральне застосування ЛЗ*					

1.					
2. і т.д.					
В/в краплинне застосування*					
..					
..					
В/в струменеве введення тощо*					
..					
..					

Примітки: * - дані з листка лікарських призначень;
 ** - відповідно до даних Державного реєстру ЛЗ України.

Фактично таблиця 4 повинна відтворити листок лікарських призначень із тієї відмінністю, що ЛЗ та все, що з ними пов'язане, спеціально систематизується. Передусім проводиться систематизація ЛЗ за шляхом введення. Це дозволить оцінити правильність вибору шляху введення ЛЗ для конкретного пацієнта, а також наявність випадків одночасного застосування ЛЗ у кількох лікових формах (наприклад, розчин для ін'єкцій та таблетки).

Після цього студент ідентифікує торгові найменування ліків. Для кожного ЛЗ наводить міжнародну непатентовану назву, вказує фармакотерапевтичну групу (для виявлення одночасного застосування ЛЗ із однаковим механізмом дії), дозування та тривалість приймання ЛЗ (при оцінюванні тривалості курсу лікування слід враховувати не лише застосування ЛЗ протягом перебування у стаціонарі, а й рекомендації щодо використання ліків, які надаються пацієнту при виписці). Також у таблиці 4 студент вказує номер ЛЗ для полегшення підрахунку загальної кількості призначених ліків.

2) Наведення результатів оцінки фармакотерапії (зразок див. табл. 5) щодо коректності:

- дозування (правильність дозування ЛЗ відповідно до принципів належної практики призначень ліків);
- шляху введення ЛЗ (адекватно обраний шлях введення із врахуванням стану хворого, його віку та фізико-хімічних властивостей ЛЗ);
- тривалості застосування ЛЗ.

Також студент оцінює доцільність призначення ЛЗ (доцільно призначений ЛЗ маркується позначкою «+», недоцільно призначений позначкою «-»). Якщо випадок контроверсійний – ставиться «?»). За допомогою позначок «+» та «-» зазначається наявність або відсутність ЛЗ у чинному Державному формулярі ЛЗ.

При виявленні зауважень щодо дозування, шляху введення, тривалості застосування ЛЗ та доцільності призначення ліків студент у таблиці 5 наводить коментар.

3) Аналіз потенційних взаємодій між ЛЗ (зразок див. табл. 6). Студент використовуючи інформацію, наведену у рубриці інструкцій для медичного

застосування ЛЗ «Взаємодія з іншими ліками» та «Несумісність» ідентифікує поєднання типу ЛЗ-ЛЗ, між якими можливі взаємодії; оцінює потенційний наслідок сумісного застосування кількох ЛЗ, коротко описує характер взаємодії – посилення, послаблення ефекту, несумісність ЛЗ тощо. У таблицю 6 заносить інформацію щодо доцільності взаємодії: якщо взаємодія корисна (доцільна) студент робить позначку «+», некорисна (недоцільна) «-», небезпечна (недопустима) «!».

4) Аналіз випадків призначення ЛЗ незважаючи на протипоказання, а також навпаки, випадків не призначення ЛЗ за наявності чітких показань (наприклад, пацієнт, який застосовує петлевий діуретик не приймає калій-вмісні ЛЗ).

5) Формулювання остаточного висновку стосовно раціональності фармакотерапії за результатами аналізу листка лікарських призначень та надання елементів фармацевтичної опіки, спрямованої на пацієнта, лікаря та середній медичний персонал для підвищення якості та безпеки медикаментозного лікування.

Таблиця 5

Результати оцінки листка лікарських призначень щодо дозування ЛЗ, тривалості фармакотерапії, шляху введення ліків та доцільності їх призначення

№ з/п	Торгова назва ЛЗ*	Фармакотерапевтична група ЛЗ (за АТС-класифікацією)**	Міжнародна непатентована назва ЛЗ**	Дозування ЛЗ*	Належне дозування ЛЗ**	Тривалість ФТ*	Належна тривалість ФТ**	Клініко-фармацевтична оцінка листка лікарських призначень					
								Правильність дозування ЛЗ***	Коректність тривалості ФТ***	Коректність шляху введення ЛЗ***	Коментар***	Доцільність призначення ЛЗ****	Наявність ЛЗ у Державному формулярі ЛЗ****
Пероральне застосування ЛЗ*													
1.													
2. і т.д.													
В/в краплинне застосування*													
..													
..													
В/в струменеве введення тощо*													
..													
..													

Примітки: * - дані з листка лікарських призначень;
 ** - відповідно до даних Державного реєстру ЛЗ України;
 *** - результат клініко-фармацевтичної оцінки листка лікарських призначень, проведеної студентом;
 **** - відповідно до чинного Державного формуляра ЛЗ.

**Систематизація виявлених потенційних лікових взаємодій у листку
лікарських призначень**

Торгова назва		Міжнародна непатентована назва		Коментар щодо можливого результату взаємодії***	Оцінка взає- модії***
ЛЗ №1*	ЛЗ №2*	ЛЗ №1**	ЛЗ №2**		

Примітки: * - дані з листка лікарських призначень;
 ** - відповідно до даних Державного реєстру ЛЗ України;
 *** - результат клініко-фармацевтичної оцінки листка лікарських призначень, проведеної студентом.

У кінці щоденника наводиться таблиця, що містить перелік виконаних практичних навичок, а також бали, які виставляють **безпосередні керівники практики від баз практики (аптека, ЗОЗ стаціонарного типу)**.

№ з/п	Перелік практичних навичок	Бали				Підпис безпосереднього керівника практики від бази практики
		0 балів	3,6 бали	4,8 бали	6 балів	
Аптека						
1.	Пошук даних доказової медицини у доступних інформаційних потоках.	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
2.	Аналіз достовірних даних щодо раціонального застосування ЛЗ.	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
3.	Виявлення випадків призначення некоректної лікової форми ЛЗ у письмових лікарських призначеннях, що надходять в аптеку.	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
4.	Виявлення випадків призначення протипоказаних ЛЗ у письмових лікарських призначеннях, що надходять в аптеку.	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
5.	Виявлення потенційних лікових взаємодій у письмових лікарських призначеннях, що надходять в аптеку.	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
6.	Виявлення невідповідного	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	

	дозування ЛЗ у письмових лікарських призначеннях, що надходять в аптеку.					
7.	Ідентифікація ускладнень фармакотерапії у пацієнтів та інформування про випадки побічних реакцій ЛЗ методом спонтанних повідомлень.	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
8.	Підготовка інформаційно-методичних матеріалів з питань раціональної та безпечної фармакотерапії.	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
9.	Вирішення виявлених існуючих та потенційних ліко-пов'язаних проблем шляхом надання фармацевтичної опіки, скерованої на пацієнта.	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
10.	Вміння формулювати висновок щодо раціональності фармакотерапії за результатами аналізу письмових лікарських призначень, що надходять в аптеку.	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
	Сума балів за засвоєння практичних навичок в аптеці					
ЗОЗ стаціонарного типу						
11.	Виявлення потенційних взаємодій між ЛЗ, що призначені у листках лікарських призначень.	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
12.	Визначення коректності дозування та тривалості застосування ЛЗ у листках лікарських призначень з урахуванням віку пацієнтів, основної та супутньої патології.	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
13.	Визначення коректності шляху введення ЛЗ у листках лікарських призначень.	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
14.	Встановлення раціональності застосування ЛЗ у листках лікарських призначень з огляду на діяльність формулярної системи.	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
15.	Встановлення доцільності призначення ЛЗ у листках	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	

	лікарських призначень.					
16.	Встановлення випадків одночасного застосування ЛЗ, що належать до 1 фармакотерапевтичної групи ліків або містять аналогічну діючу речовину у листках лікарських призначень.	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
17.	Вирішення виявлених існуючих та потенційних ліко-пов'язаних проблем шляхом надання фармацевтичної опіки, скерованої на лікаря.	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
18.	Вирішення виявлених існуючих та потенційних ліко-пов'язаних проблем шляхом надання фармацевтичної опіки, скерованої на середній медичний персонал.	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
19.	Вирішення виявлених існуючих та потенційних ліко-пов'язаних проблем шляхом надання фармацевтичної опіки, скерованої на пацієнта.	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
20.	Вміння формулювати висновок щодо раціональності фармакотерапії за результатами аналізу листків лікарських призначень.	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
	Сума балів за засвоєння практичних навичок у ЗОЗ стаціонарного типу					
	Сума балів за засвоєння практичних навичок					
	Перевірка практичних навичок					Підпис керівника практики від Університету

Оцінка за деференційований залік	Бали	Оцінка	Підпис керівника практики від Університету

Методичне забезпечення проходження виробничої практики з фармацевтичної інформації та фармацевтичної опіки включає:

1. Методичні вказівки до виконання завдань.
2. Критерії оцінювання.
3. Державний формуляр лікарських засобів України (1,2,3,4,5,6,7 видань).
4. Інформаційно-довідкові видання щодо застосування ЛЗ.
5. On-line доступ до інтернет-ресурсів, міжнародних баз даних, інформаційних матеріалів.

7. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. База стандартів медичної допомоги в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dec.gov.ua/index.php?option=com_content&view=category&id=108&Itemid=435&lang=uk
2. Базовий термінологічний глосарій за програмою з клінічної фармації. Науково-довідкове видання / А.Б. Зіменковський, В.М. Пономаренко, О.Р. Піняжко [та ін.]. – Львів, Київ: Ліга-Прес, 2004. – 446 с.
3. Борецька О.Б. Використання системи ліко-пов'язаних проблем (drug related problems, DRP) для оцінки якості рецептурних призначень в аптечних закладах / О.Б. Борецька // Клінічна фармація, фармакотерапія та медична стандартизація. – 2012. – № 3. – С. 31-37.
4. Борецька О.Б. Організаційно-методичні засади створення та діяльності клініко-фармацевтичної служби в аптечних закладах України. – автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. фарм. наук: спец. 15.00.01 «технологія ліків, організація фармацевтичної справи та судова фармація» – м. Львів. – 2013. – 24 с.
5. Взаимодействие лекарств и эффективность фармакотерапии / Л.В. Деримедведь, И.М. Перцев, Е.В. Шуванова и др. / Под ред. И.М. Перцева. – Харьков: Мегаполис, 2001. – 784 с.
6. Гала Л.О. Фармацевтична опіка як складова одного з напрямів належної аптечної практики / Л.О. Гала, Д.С. Волох // Фармацевтичний журнал. – 2009. – № 3. – С. 30-34.
7. Грем О.Ю. Оптимізація фармацевтичної допомоги хворим на цукровий діабет 2 типу (модель діяльності клінічного провізора): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. фарм. наук: спец. 15.00.01 «Технологія ліків та організація фармацевтичної справи» / О.Ю. Грем. – Львів, 2007. – 20 с.
8. Громовик Б.П. Концептуальні питання фармацевтичної опіки / Б.П. Громовик, В.В. Пропіснова, І.А. Зупанець // Клінічна фармація, фармакотерапія та медична стандартизація. – 2009. – № 1-2. – С. 58-61.
9. Громовик Б.П. Реалії асиметрії інформації у фармацевтичній опіці / Б.П. Громовик, Б.Л. Парновський, Л.М. Унгурян // Одеський медичний журнал. – 2012. – № 3. – С. 30-33.

10. Державний формуляр лікарських засобів. Випуск перший-шостий. [Електронний ресурс]. – 2009-2014. – Режим доступу: http://moz.gov.ua/ua/portal/dn_20140408_0252.html
11. Еволюція фармацевтичної опіки: історія процесу та трактування / А.Б. Зіменковський, Т.Б. Ривак, Ю.С. Настюха [та ін.] // Клінічна фармація, фармакотерапія та медична стандартизація. – 2009. – № 3-4. – С. 78-83.
12. Заяць М.М. Клініко-фармацевтичне обґрунтування програми фармацевтичної опіки метаболічного синдрому: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. фарм. наук: спец. 15.00.01 «технологія ліків, організація фармацевтичної справи та судова фармація» / М.М. Заяць. – Л., 2013. – 25 с.
13. Зборовский А.Б., Тюренков И.Н., Белоусов Ю.Б. Неблагоприятные побочные эффекты лекарственных средств. – М.: ООО «Медицинское информационное агентство», 2008. – 656 с.
14. Зіменковський А.Б. Концепція DRP як частина філософії раціональної фармакотерапії, інтегрованої з системою фармацевтичної опіки / А.Б. Зіменковський, Т.Б. Ривак, Н.Л. Ханік // Клінічна фармація, фармакотерапія та медична стандартизація. – 2011. – № 1-2. – С. 23-31.
15. Зіменковський А.Б. Організаційно-методичні засади створення та діяльності клініко-фармацевтичної служби в аптечних закладах України / А.Б. Зіменковський, О.Б. Борецька // Клінічна фармація, фармакотерапія та медична стандартизація. – 2011. – № 3-4 (12-13). – С. 21-26.
16. Клиническая фармация (фармацевтическая опека): учеб. для студентов высших мед. (фарм.) учеб. заведений / И.А. Зупанец, В.П. Черных, Т.С. Сахарова [и др.] – Харьков: НФаУ: Золотые страницы, 2012. – 776 с.
17. Летальні наслідки побічних реакцій на лікарські засоби за даними здійснення фармаконагляду в Україні у 2012 році / О.В. Матвєєва, В.П. Яйченя, І.О. Логвіна [та ін.] // Раціональна фармакотерапія. – 2013. – № 2. – С. 5-11.
18. Макух Х.І. Фармацевтична опіка при застосуванні лікарських засобів рослинного походження. Тонізуючі лікарські засоби. Повідомлення I / Х.І. Макух, О.Ю. Грем // Клінічна фармація, фармакотерапія та медична стандартизація. – 2008. – № 1. – С. 34-38.
19. Макух Х.І. Фармацевтична опіка при застосуванні лікарських засобів рослинного походження. Фармакотерапія у вагітних. Повідомлення II / Х.І. Макух // Клінічна фармація, фармакотерапія та медична стандартизація. – 2009. – № 1-2. – С. 56-61.
20. Макух Х.І. Клініко-фармацевтичне обґрунтування моделі раціональної фітотерапії в охороні здоров'я України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. фарм. наук: спец. 15.00.01 «технологія ліків, організація фармацевтичної справи та судова фармація» / Х.І. Макух. – Л., 2013. – 25 с.
21. Настюха Ю.С. Організаційно-методичні засади створення та діяльності клініко-фармацевтичної служби у стаціонарних закладах охорони

- здоров'я України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. фарм. наук: спец. 15.00.01 «технологія ліків, організація фармацевтичної справи та судова фармація» / Ю.С. Настюха. – Л., 2013. – 26 с.
22. Настюха Ю.С. Фармацевтична опіка клінічного провізора за результатами порівняльної оцінки існуючої та належної практики призначення ліків (на прикладі антибіотикопрфілактики у гінекології) / Ю.С. Настюха, О.М. Непийвода, Г.В. Хащівська // Клінічна фармація, фармакотерапія та медична стандартизація. – 2011. – № 1-2. – С. 156-160.
23. Новітній глосарій з клінічної фармації. Навчальний посібник / А.Б. Зіменковський, В.Я. Сятиня, І.А. Зупанець [та ін.]; Під заг. ред. проф. А.Б. Зіменковського. – Львів, 2013. – 517 с.
24. Опіка пацієнта в практиці врача и провизора. Руководство по применению лекарственных средств: пособие / под ред. И.А. Зупанца, В.П. Черных. – К.: Украинский медицинский вестник, 2011. – 480 с.
25. Організаційно-методичні засади створення та діяльності клініко-фармацевтичної служби у закладах охорони здоров'я України. Методичні рекомендації / А.Б. Зіменковський, А.М. Морозов, В.Д. Парій [та ін.]. – Київ, 2012. – 39 с.
26. Осложнения фармакотерапии. Неблагополучные побочные реакции лекарственных средств. / Под ред. Д.В. Рейхарта. – М.: Литтерра, 2007. – 98 с.
27. Основи клінічної медицини: симптоми та синдроми в практичній фармації: навч. посіб. / І.А. Зупанець, С.Б. Попов, Ю.С. Рудик [та ін.]; за ред. В.П. Черних, І.А. Зупанця. – Х.: Золоті сторінки, 2010. – 92 с.
28. Основы клинической фармакологии и рациональной фармакотерапии / под ред. Ю.Б. Белоусова, М.В. Леоновой – М.: Бионика, 2002. – 368 с.
29. Ривак Т.Б. Клініко-фармацевтична складова концептуальної моделі раціональної фармакотерапії в охороні здоров'я України: автореф. на здобуття наук. ступ. канд. фарм. наук.: спец 15.00.01 «Технологія ліків, організація фармацевтичної справи та судова фармація» / Т.Б. Ривак. – Львів, 2012 – 22 с.
30. Уніфікована методика оцінки фармакотерапії за листками лікарських призначень. Методичні рекомендації МОЗ України / А.Б. Зіменковський, А.М. Морозов, А.В. Степаненко [та ін.]. – Київ: Український центр наукової медичної інформації і патентно-ліцензійної роботи, Львів: Львівський НМУ імені Данила Галицького, підрозділ оперативного друку, 2012. – 38 с.
31. Фармацевтична опіка пацієнтів при застосуванні лікарських засобів для корекції інсомнічних розладів / І.А. Зупанець, С.Б. Попов, І.А. Отрішко [та ін.] // Клінічна фармація. – 2009. – № 1. – С. 4-9.
32. Фармацевтична опіка хворих на псоріаз: шляхи підвищення якості життя / І.А. Зупанець, І.А. Отрішко, О.Ю. Побережник [та ін.] // Фармацевтичний часопис. – 2010. – № 1. – С. 70-75.

33. Фармацевтическая опека: атлас / И.А. Зупанец, В.П. Черных, С.Б. Попов [и др.]; под ред. И.А. Зупанца, В.П. Черных. 2-е изд. Перераб. – Киев: Фармацевт Практик, 2007. – 146 с.
34. Фармацевтическая опека: курс лекций для провизоров и семейных врачей / И.А. Зупанец, В.П. Черных, С.Б. Попов [и др.]; под ред. В.П. Черных, И.А. Зупанца. – Харьков: Фармитэк, 2006. – 536 с.

Додаткова:

1. Зіменковський А.Б. До питання законодавчого врегулювання раціональної фармакотерапії та фармацевтичної опіки / А.Б. Зіменковський, А.Л. Федущак, Т.Б. Ривак // Медичне право. – 2008. – № 1. – С. 38-43.
2. Зіменковський А.Б. Клінічний провізор у системі охорони здоров'я / А.Б. Зіменковський, Л.Є. Зарума // Вісник фармакології та фармацевції. – 2007. – № 6. – С. 58-60.
3. Зіменковський А.Б., Пономаренко В.М., Грем О.Ю. Роль і місце клінічного провізора в лікувально-профілактичному закладі (методичні рекомендації). – Київ, 2005. – 27 с.
4. ОТС™: ответственное самолечение / Под ред. И.А. Зупанца, И.С. Чекмана. – 6-е изд., перераб. и доп. – Киев : Фармацевт Практик, 2010. – 208 с.
5. Пономаренко В.М. Економічні аспекти нераціональної фармакотерапії / В.М. Пономаренко, А.Б. Зіменковський, О.Ю. Грем // Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. – 2005. – № 3. – С. 66-71.
6. Про затвердження Порядку здійснення нагляду за побічними реакціями лікарських засобів, дозволених до медичного застосування. Наказ МОЗ України від 27.12.2006 р. № 898, редакція від 02.04.2012 р., зареєстровано в МЮ України 29.01.2007 р. за № 73/13340. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0073-07>.
7. Про затвердження Правил виписування рецептів та вимог-замовлень на лікарські засоби і виробу медичного призначення, Порядку відпуску лікарських засобів і виробів медичного призначення з аптек та їх структурних підрозділів, Інструкції про порядок зберігання, обліку та знищення рецептурних бланків та вимог-замовлень. Наказ МОЗ України №360 від 19.07.2005р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.moz.gov.ua>.
8. Про лікарські засоби. Закон України від 4.04.1996 р. № 123/96-ВР, редакція від 10.08.2012 р., підстава 5029-17. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/123/96-вр>.
9. Фармацевтична енциклопедія / За ред. В.П. Черниха. – К.: МОРИОН, 2010. – 1632 с.
10. Cipolle R.J. Pharmaceutical Care Practice / R.J. Cipolle, L.M. Strand, P.C. Morley. – McGraw-Hill, 1998. – 335 p.

11. Clinical Pharmacists and Inpatient Medical Care. A Systematic Review / P.J. Kaboli, A.B. Hoth, B.J. McClimon [et al.] // Archives of Internal Medicine. – 2006. – № 166. – P. 955-964.
12. Franklin B.D. Defining clinical pharmacy and pharmaceutical care / B.D. Franklin, J.W.F. van Mil // Pharmacy World and Science (Editorial). – 2005. – № 27. – P. 137.
13. Jorgensen F. «Clinical pharmacy» – «Pharmaceutical care». Is there a difference? / F. Jorgensen // European Society of Clinical Pharmacy News. – 2010. – № 147. – P. 2.
14. Hepler C.D. Opportunities and responsibilities in pharmaceutical care / C.D. Hepler, L.M. Strand // American journal of hospital pharmacy. – 1990. – № 47. – P. 533-543.
15. Lampert M.L. Application and Evaluation of an Instrument for the Documentation of Clinical Pharmaceutical Interventions / M.L. Lampert // Postgraduate Education in Hospital Pharmacy FPH. Diploma Thesis. Basel, 2007. – 42 p.
16. Lampert M.L. Drug-related problems: evaluation of a classification system in the daily practice of a Swiss University Hospital / M.L. Lampert, S. Kraehenbuehl, B.L. Hug // Pharmacy World & Science. – 2008. – № 30. – P. 768-776.
17. The process of identifying, solving and preventing drug related problems in the LImm-study / A. Bergkvist Christensen, L. Holmbjer, P. Midlov [et al.] // International Journal of Clinical Pharmacy. – 2011. – № 33. – P. 1010-1018.
18. Viktil K.K. The Impact of Clinical Pharmacists on Drug-Related Problems and Clinical Outcomes / K.K. Viktil, H.S. Blix // Basic & Clinical Pharmacology & Toxicology. – 2008. – № 102. – P. 275-280.

8. ВИМОГИ ДО ЗВІТУ ПРО ПРАКТИКУ

Звіт про проходження виробничої практики з фармацевтичної інформації та фармацевтичної опіки оформляється записами в кінці щоденника або на окремих аркушах паперу. У звіті перелічуються усі види робіт, з якими студент ознайомився та які виконував протягом практики.

Звіт підписується студентом і розглядається керівником практики від Університету разом із щоденником та характеристикою діяльності студента при складанні підсумкового контролю.

9. ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ПРАКТИКИ

Підведення підсумків виробничої практики з фармацевтичної інформації та фармацевтичної опіки проводиться при наявності:

1. належно **оформленого щоденника**, який підписують безпосередні та загальні керівники від баз практики (аптека, ЗОЗ стаціонарного типу);
2. **звіту про практику** (підписується студентом);

3. характеристики діяльності студента під час практики, підписаної безпосередніми і загальними керівниками від баз практики (аптека, ЗОЗ стаціонарного типу).

Оцінювання засвоєння студентом практичних навичок та вмінь здійснюється з використанням критеріїв, наведених у пункті 3 Програми – «Зміст практики», вказаних також у щоденнику студента.

Оцінка за практику складається: з суми балів за виконання студентом практичних навичок та балів за підсумковий контроль.

До підсумкового контролю з виробничої практики з фармацевтичної інформації та фармацевтичної опіки допускаються студенти, які отримали за виконання практичних навичок не менше 72 балів, представили звіт за практику та позитивну характеристику. Підсумковий контроль студенти складають в останній день практики у присутності комісії, до складу якої входять керівники практики від Університету і, за можливості, від баз.

Форма проведення підсумкового контролю повинна бути стандартизована і включати контроль теоретичної і практичної підготовки у формі тестового колоквиуму (40 тестових питань, кожне з яких оцінюється у 2 бали).

Оцінка за практику заноситься керівником від Університету до залікової книжки студента і заліково-екзаменаційної відомості. Впродовж трьох днів після закінчення практики керівник від Університету подає відомість до відповідного деканату, звіт про проведення практики – до відділу практики Університету.

Оцінка за практику враховується при розгляді питань про призначення стипендії нарівні з оцінками за іспити та інші диференційовані заліки.

Студенти, які не виконали програму практики без поважних причин, отримали незадовільну оцінку і не ліквідували академічну заборгованість до початку наступного семестру, відраховуються з Університету.

Підсумки практики щорічно заслуховуються і обговорюються відповідними кафедрами, профільними методичними комісіями, Вченими радами факультетів та Університету.